

Editör: BASKIN ORAN

Türk Dış Politikası

Kurtuluş Savaşından Bugüne
Olgular, Belgeler, Yorumlar

CILT II: 1980-2001

iletisim

Ayrıntılı İçindekiler

1980-1990: Batı Bloku Ekseninde Türkiye-2

Dönemin Bilançosu BASKIN ORAN.....	9
Dönemin Yönetimi	9
I) Uluslararası Ortam ve Dinamikler	10
A) Evrensel Gelişmeler.....	10
1) Küreselleşme ve Etkileri.....	10
2) Batı'nın ve ABD'nin Yükselişi.....	11
İnsan Hakları, "Yeşil Kuşak" ve Carter Doktrini / Reagan Doktrini ve "İkinci Soğuk Savaş"	
3) Sovyetlerin Düşüşü.....	12
B) Balkanlar ve Orta Doğu'da Bölgesel Gelişmeler.....	14
II) İç Ortam ve Dinamikler	15
A) Ekonomi.....	15
24 Ocak Kararlarının Uygulanması, 1980-87 / 1987 Sonrası Ekonomik Düzen	
B) Siyaset.....	19
Anarşinin Durdurulması Çalışmaları ve Hukuk / 12 Eylül ve İslam / 12 Eylül ve Kürt Sorunu	
III) Dönemin Dış Politikası	25
A) Dış Politikayı Etkileyen Öğeler.....	26
Uluslararası Ortam / 12 Eylül'ün Niteliği / Özal Ögesi	
B) Dış Politikanın Uygulanması.....	30
Hegemon Güç'le İlişkiler / Çeşitlendirilen İlişkiler / Ermeni ve Kürt Sorunlarının Uluslararasılaşması	
IV) Genel Değerlendirme	32
KUTULAR: SSCB'de Siyasal, Yapısal, Konjonktürel Krizler / 1402 Uygulanması / Türk-İslam Sentezi / Türkçe'den Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun (no. 2932)	

ABD ve NATO'yla İlişkiler ILHAN UZGEL	34
I) İlişkileri Etkileyen Temel Faktörler	34
A) 1980'lerde ABD İç ve Dış Politikası	34
B) ABD, İslam ve "Yeşil Kuşak" Kuramı	36
II) 12 Eylül Dönemi (1980-82)	37
A) 12 Eylül ve ABD	37
B) Askerî Yönetim Dönemindeki Gelişmeler	39
1) Rogers Planı ve Yunanistan'ın NATO'nun Askerî Kanadına Dönüşü	40
2) Orta Doğu'daki Gelişmeler ve Türkiye-ABD İlişkilerine Etkileri	43
3) Çevik Kuvvet (Rapid Deployment Force) Sorunu	45
4) 1982 Mutabakat Muhtırası (Memorandum of Understanding)	47
III) Özal Dönemi (1983-91)	48
A) ABD'nin Özal Yönetimine Bakışı	49
B) Siyasal İlişkiler	50
1) Türkiye, Orta Doğu ve ABD	50
2) ABD Yardımı	53
3) 1985 Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEIA)	55
4) Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs Sorununda ABD Etkeni	59
Türk-Yunan İlişkilerinde ABD'nin Tutumu ve Rolü / Kıbrıs Sorunu ve ABD	
5) Ermeni Karar Tasarıları Sorunu	62
6) Kürt Sorunu ve ABD	64
C) Ekonomik İlişkiler	68
IV) 1980'lerde NATO, Türkiye ve Savunma Sanayiinin Gelişimi	70
A) 1980'lerde NATO Stratejisindeki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri	70
Esnek Karşılık ve Türkiye / Türkiye'nin Ek Nükleer Yükümlülük Alması Sorunu / Uluslararası Sistemde Yumuşama ve NATO'nun Güvenirliliği Sorunu	
B) Alandışılık (Out of Area) Sorunu ve Türkiye	74
C) Limni Sorunu	75
Ç) Avrupa Konvansiyonel Kuvvet İndirimi Görüşmeleri (AKKUM) ve Mersin Krizi	76
D) Türk Silahlı Kuvvetlerinin Modernizasyonu ve Savunma Sanayiinin Geliştirilmesi	77
Savunma Sanayii ve Orta Doğu / F-16 Projesi / Türk Özel Sektörü ve Savunma Sanayii	
KUTULAR: Yıldız Savaşları (SDI; Stratejik Savunma Girişimi) / Çevik Kuvvet / İrangan Olayı / Kuzey Irak'ta Kürt Hareketi ve ABD (1990'a kadar) /	

AT'yle İlişkiler ÇAĞRI ERHAN / TUĞRUL ARAT	83
I) Sancılı Dönem	83
A) Askerî Yönetimin Batı Bağlantısını Sağlam Tutma Çabaları	83
12 Eylül'ün Avrupa'ya İlk Yansımaları / 12 Eylül Sonrası İlk Ortaklık Konseyi Toplantısı / Yunanistan'ın AT'ye Tam Üyelikinin Türkiye Açısından Sonuçları	
B) AT ile İlişkilerin Gerginleşmesi	87
C) Tam Üyelik Başvurusuna Giden Yol	89
Özal'ın AT'yle İlişkilere Yaklaşımı / Temel Anlaşmazlık Noktaları / Başvuru Öncesinde AT'yi Isındırma Çalışmaları	
II) Tam Üyelik Başvurusu ve Sonuçları	95
A) Başvurunun Nedenleri	95
Ekonomik Nedenler / Siyasal Nedenler	
B) Başvuruya Yönelik Dış ve İç Tepkiler	97
AT'nin Yaklaşımı / İç Tepkiler	
C) Başvurunun Askıya Alınması	98
Türkiye'nin Başvurunun Kabulü İçin Yürüttüğü Çabalar / Komisyon Raporu ve Konsey Kararı / Başvurunun Askıya Alınmasının Örtülü Nedenleri	
KUTULAR: AB İsim Değişiklikleri / AT ve AB'nin Genişleme Süreci / Avrupa Tek Senedi	
Yunanistan'la İlişkiler MELEK FIRAT	102
I) Dönemin Gelişmeleri ve Özellikleri	102
II) 12 Eylül Döneminde İkili İlişkiler ve Kıbrıs Gelişmeleri (1980-83)	105
A) İkili İlişkiler	105
B) KKTC'nin İlanı	106
III) Özal Hükümetleri Döneminde Yunanistan'la Yakınlaşma Çabaları ve Sorunlar (1983-89)	109
A) Limni Sorunu	109
B) Yunanistan'la Gerginleşen İlişkiler ve İlk Diyalog Girişimleri	110
C) Mart 1987 Ege Bunalımı	112
Ç) Davos Süreci	114
Davos ve Bruxelles Zirveleri / Davos Sürecinin Batı Trakya Azınlığı Üzerindeki Etkisi	

IV) Özal Hükümetleri Döneminde Kıbrıs Gelişmeleri (1983-89).....117

Toplumlararası Görüşmelerin Başlaması / Özal Hükümetinin KKTC Politikası /
Kıbrıs Sorununun Çözümü Doğrultusunda Yeni Bir Umut: Yeorgios Vasiliu

KUTULAR: KKTC'nin İlanı: Tepkiler ve Tartışmalar / Dünya Ekonomik
Forumu (Davos) Toplantıları / Maraş

Orta Doğu'yla İlişkiler.....124

I) Arap Devletleriyle İlişkiler MELEK FIRAT / ÖMER KÜRKÇÜOĞLU.....124

A) Körfez Ülkeleriyle Gelişen İlişkiler.....125

B) İslam Konferansı Örgütüyle (İKÖ) İlişkiler.....127

C) Filistin Sorunu ve Türkiye.....128

Ç) Irak ve Suriye'yle Sorunlu İlişkiler.....129

1) Kürt Sorunu.....129

Irak ve Türkiye Gelişmeleri: Kürt Hareketlerinin Bölgeye Yerleşmesi /
İran-İrak Savaşı: Güç Boşluğunda Suriye-Kürt Hareketleri Yakınlaşması /
Türkiye'nin Kuzey Irak Operasyonları ve PKK Açısından Sonuçları / Özal'ın Suriye
Ziyareti / İran-İrak Savaşının Sonu ve Türkiye'nin Kürt Mülteciler Sorunu

2) Su Sorunu.....140

Sorunun Geçmişi / GAP Başlıyor / Barış Suyu Projesi /
Tarafların Tezleri ve Çözüm Önerileri

a) Irak'ın Görüşleri.....146

b) Suriye'nin Görüşleri.....146

c) Türkiye'nin Görüşleri.....147

D) Orta Doğu'yla Gelişen Ekonomik İlişkiler.....148

II) Arap Olmayan Devletlerle İlişkiler.....149

A) İsrail'le İlişkiler ÇAĞRI ERHAN / ÖMER KÜRKÇÜOĞLU.....149

1) İsrail'in Bölgesel Eylemleri ve Türkiye.....149

2) İntifada'nın Getirdikleri.....151

B) İran'la İlişkiler ATAY AKDEVELİOĞLU / ÖMER KÜRKÇÜOĞLU.....152

1) İran-İrak Savaşı Dönemi.....152

İdeolojik Çelişkidten Kaynaklanan Sorunlar / İran-İrak Savaşından
Kaynaklanan Sorunlar / İran-İrak Savaşında Türkiye'nin Tarafsızlığı ve
ECO Bağlamında Ekonomik İşbirliği

2) İran-İrak Savaşı Sonrası.....156

KUTULAR: Sıcak Takip / Fırat, Dicle ve Ası'nın Fiziki Özellikleri ve Tarafların
Kullanım Hedefleri / Türkiye ile Suriye ve Irak Arasında Akarsulara
İlişkin İkili Antlaşmalar / İntifada / İran-İrak Savaşı

SSCB'yle İlişkiler EREL TELLAL.....158

I) SSCB'de "Kabuk Değişimi".....158

II) İkili İlişkiler.....161

A) Ekonomik İlişkiler.....	163
B) Siyasal İlişkiler.....	164
KUTULAR: SSCB'nin Çöküşü / Perestroyka / Glastnost / SSCB'nin Yıkılışında Milliyetler Sorunu / Novoye Mışleniye (Yeni Düşünce)	

Balkanlarla İlişkiler ILHAN UZGEL.....167

I) Türkiye'nin Balkan Politikasını Etkileyen Faktörler.....167

Tarihsel Bağlar / Türkiye'de Yaşayan Balkan Kökenli Nüfus /
Coğrafi ve Stratejik Nedenler / Balkanlardaki Türk-Müslüman Azınlıklar

II) Soğuk Savaş Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası.....171

Balkan Paketi ve İttifakı / Stóica Planı / Balkanların Nükleer Silahlardan
Arındırılması ve Türkiye / Türkiye'nin Balkanlarda Aktif Dış Politikaya
Geçmesi: Çok Yönlülükten 1970'lere

III) 1980'lerde Balkanlarda Genel Görünüm.....175

IV) Türkiye-Bulgaristan İlişkileri ve Türk Azınlık Sorunu.....176

Türk-Bulgar İlişkilerini Etkileyen Faktörler / Bulgaristan'ın Türk Azınlığa
Yönelik Tutumu / Türkiye'nin Tutumu

KUTULAR: Balkanlarda Osmanlı Egemenliği / Balkanlarda Müslümanlar
ve Türkler / Bulgaristan'da Türk Azınlığın Hakları

Boğazlar Konusu KUDRET ÖZERSAY.....182

I) 1939-80 Arası Boğazlar.....182

II) 1980-90 Döneminde Karşılaşılan Sorunlar.....185

A) Sorunların Nedenleri.....185

İstanbul Boğazının Tehlikeyi Artıran Özellikleri / Yoğunlaşan Deniz Trafik /
Montreux'deki Engeller ve Yetersizlikler

B) Ortaya Çıkan Sorunlar.....187

Deniz kazaları / Çevre kirliliği

KUTU: Objektif Statü

İnsan Hakları Konusu GÖKÇEN ALPKAYA.....188

Uluslararası Ortam / Türkiye'de Durum

KUTULAR: Başlıca İnsan Hakları Sözleşmeleri / AIHS Denetim Sistemi /
Avrupa Konseyi / Milli Güvenlik Konseyi / 12 Eylül Mevzuatı /
Devlet Güvenlik Mahkemeleri / Aydınlar Dilekçesi Davası /
Bireysel Başvuru / OHAL ve OHAL Bölge Valiliği

1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye

Dönemin Bilançosu BASKIN ORAN.....	203
Dönemin Yönetimi	203
I) Uluslararası Ortam ve Dinamikler	204
A) Evrensel Gelişmeler: Küreselleşme ve Etkileri.....	204
1) Yeni Ekonomik Düzen.....	205
2) Yeni Siyasal Düzen.....	206
AGIK 1990 Paris Yasası / 1990 AKKA (Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması)	
3) SSCB'nin ve Doğu Bloku'nun Dağılması ve Sonuçları.....	208
4) "Yeni Dünya Düzeni" (YDD).....	210
B) Bölgesel Gelişmeler.....	211
Balkanlar / Orta Doğu / Kafkasya ve Orta Asya	
II) İç Ortam ve Dinamikler	214
A) Ekonomi.....	215
Yapısal Uyum Programı ve Özelleştirmeler	
B) Siyaset.....	219
İslamcılık, Kürt Aynılıkçılığı, "Derin Devlet" / Ortam Değişikliği	
III) Dönemin Dış Politikası	225
A) Küreselleşme Ortamında Dış Politika.....	226
Yüksek Borç Sarmalında Türkiye / AB'yle Eşitsiz İlişki / Hegemon Güç'le İlişkiler	
B) SSCB'nin Dağılmasının Sonuçları ve TDP.....	232
1) Türkiye'nin Öneminde İniş ve Çıkışlar.....	232
2) İnsan Hakları, Kürt, Ermeni Sorunları.....	232
3) "Sèvres Sendromu".....	235
4) TDP'de Yeni Açılımlar.....	237
IV) Genel Değerlendirme	238
A) Dönemin Başlangıç Koşullarına İlişkin Gözlemler.....	238
B) Dönemin Temel Dış Politika Niteliklerine İlişkin Gözlemler.....	239
KUTULAR: İkinci ve Üçüncü Küreselleşme-Bir Karşılaştırma / Soğuk Savaş Sonrası Kavramı / "Tarih'in Sonu" / MAI (Yatırımlar Hakkında Çoktarafli Anlaşma) / "Derin Devlet" Tartışması / Susurluk Kazası Olayı / İnsan Hakları "Yorum Beyanı"	
ABD ve NATO'yla İlişkiler ILHAN UZGEL.....	243
I) Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD İç ve Dış Politikasının Temel Özellikleri	244

A) İç Siyasal Gelişmeler ve Ekonomik Canlanma.....	244
B) Yeni Strateji Arayışları.....	246
ABD ve AB / ABD, Japonya ve Uzak Doğu / Savunma Harcamaları ve Silahsızlanma	
II) İlişkilerin Genel Çerçevesi.....	251
A) ABD'nin Global Stratejisinde Türkiye'nin Yeri.....	251
B) İttifak İlişkisinden "Güçlendirilmiş (Stratejik) Ortaklık"a.....	252
III) Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye-ABD İlişkilerinde	
Bölgesel İşbirliği Alanları.....	253
A) Türkiye, ABD ve Orta Doğu	254
1) Soğuk Savaş Sonrasındaki İşbirliğinin İlk Adımı: Körfez Savaşı.....	254
a) Körfez Savaşının Türk Dış Politikası Açısından Önemi.....	256
b) Körfez Savaşının Türkiye Açısından Sonuçları.....	257
2) ABD, Çekiç Güç ve Türkiye'nin Kuzey Irak'ta "Gönülsüz İşbirliği".....	259
Çekiç Güç'ün Kuruluşu / Çekiç Güç'ün Türkiye Açısından Muhasebesi / K. Irak'ta Kürt Devletinin Oluşumu Konusu / Dublin Süreci / K. Irak'ta Saddam-Barzani İşbirliği ve Bölgesel Dengelerin Bozulması / Ankara Süreci ve Çekiç Güç'ün Keşif Güç'e Dönüşümü	
3) Türkiye'nin K. Irak Politikasında ABD	267
4) ABD'nin Çifte Çevreleme Politikası ve Türkiye.....	269
Irak ve İran'ın Çevrelenmesi ve Türkiye / Çifte Çevrelemenin Türkiye Açısından Sonuçları	
5) Türkiye-İsrail Yakınlaşması ve ABD.....	273
B) Balkanlar ve Türk-ABD Çıkarlarının Kesişmesi.....	274
Kosova Sorunu ve Yugoslavya'nın Bombalanması / İşbirliğinin Nedenleri	
C) Türkiye-AB İlişkileri ve ABD	277
Ç) Türkiye-ABD İlişkilerinde Kafkaslar, Orta Asya ve Enerji Hatları.....	278
Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya'ya Açılması ve ABD / Boru Hatları ve ABD'nin Tutumu / Ermeni-Azeri Çatışması ve ABD	
IV) Türkiye-ABD İkili İlişkilerinin Gelişimi.....	283
A) Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması ve ABD Askerî ve Ekonomik Yardımı	283
Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SE1A) / ABD Askerî ve Ekonomik Yardımları / ABD Silah Satışı ve "Gizli Ambargosu"	
B) Ekonomik ve Ticari İlişkiler.....	289
Ticari İlişkiler / ABD Yatırımları	
C) ABD, Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu	292

Ç) Kürt Sorunu ve İnsan Hakları	295
Kürt Sorunu ve ABD'nin Tutumu / Abdullah Öcalan'ın Yakalanması Süreci ve ABD / ABD ve Türkiye'de İnsan Hakları	
D) Ermeni Sorunu	298
Eyaletler Düzeyinde / Soykırım Tasarısı	
E) ABD, Siyasal İslam ve Refahiyol İktidarı Döneminde İlişkiler	302
Soğuk Savaş Sonrasında ABD ve Siyasal İslam / Türkiye'de İslami Hareket, Refahiyol İktidarı ve ABD	
V) Soğuk Savaş Sonrasında Değişen Güvenlik Ortamı ve Türkiye	304
A) NATO'nun Dönüşümü ve Yeni Strateji	304
Londra ve Roma Zirveleri ve Yeni Stratejinin Oluşumu / Yeni Askerî Strateji ve NATO'nun Yeni Rolü / NATO Stratejisinde Değişim ve Türkiye / NATO'nun Genişlemesi ve Türkiye / Ulusal Füze Savunma Sistemi (Füze Kalkanı) ve Türkiye	
B) Avrupa'da Yeni Savunma Kimliğinin Oluşumu: BAB, AGSK ve Türkiye	312
Batı Avrupa Birliği (BAB) ve AGSK'nın Gelişimi / Türkiye, BAB ve AGSK	
C) Türk Savunma Sanayii ve Silah Alım / Üretim Projeleri	318
Ulusal Savunma Sanayinin Kurulması / Girişimi / Savunma Projeleri ve Türk Dış Politikası	
KUTULAR: ABD'nin Değişen Dış Politika Stratejileri: Jeo-Politik ve Jeo-Ekonomi / APEC (Asia Pasific Economic Co-Operation) / Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ; World Trade Organization-WTO) / NAFTA (North American Free Trade Agreement) / Körfez Savaşı / Körfez Savaşında Özal'ın Musul-Kerkük'e İlişkin Projesi / ABD'nin Kürt Devleti Senaryoları / Çekiç Güc'ün İç ve Uluslararası Hukuktaki Dayanakları / Çekiç Güc, Kürt Devleti ve ABD Politikası / Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası / ABD'de Askerî-Endüstriyel Kompleks / Abdullah Öcalan'ın Yakalanması / NATO'nun Genişlemesi	
AB'yle İlişkiler SANEM BAYKAL / TUĞRUL ARAT	326
I) 1990'larda Türkiye-AB İlişkilerinin Genel Hatları	326
II) Tam Üyelik Yerine "Gümrük Birliği"	327
A) Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Çalışmaları ve Artan İşbirliği	327
Matutes Paketi / Ortaklık Konseyinin Uzun Bir Aradan Sonra Toplanması	
B) Avrupa Birliğinin Genişleme ve Derinleşme Hareketleri ve Türkiye Açısından Sonuçları	329
Maastricht Antlaşmasının Sonuçları / Genişleme Hareketi / Kopenhag Zirvesi	
C) Gümrük Birliği Kararı	332

1) Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliğine Gitmek İstemesinin Nedenleri.....	332
Siyasal Nedenler / Ekonomik Nedenler	
2) Gümrük Birliği Yönünde Somut Adımlar.....	333
Gümrük Birliğine Geçiş Kararı / Gümrük Birliği Müzakereleri / Engellerin Aşılması İçin İzlenen Politikalar / Gümrük Birliği Kararının Alınması / Kararın Avrupa Parlamentosu Tarafından Ele Alınması	
3) Gümrük Birliği: İçeriği ve Tahlili.....	338
Gümrük Birliği Kararının İçeriği / Gümrük Birliği Kararının Tahlili	
III) Gümrük Birliği Sonrasında AB ile İlişkiler.....	341
A) Gümrük Birliğine Karşın Türkiye-AB İlişkilerinde Yaşanan Sorunlar.....	341
B) Luxembourg Zirvesi Öncesinde Türkiye-AB İlişkileri: Gündem 2000 Raporu.....	343
Türkiye'nin Tam Üyelik Adaylığına İtirazlar / Amsterdam Antlaşmasının İmzalanması / Gündem 2000 Raporu ve Türkiye	
C) Luxembourg Zirvesi.....	346
Ç) Luxembourg Zirvesi Sonrası Gelişmeler.....	348
Cardiff ve Viyana Zirveleri / AB Komisyonunun 1998 Yılı İlerleme Raporu / Köln Zirvesi / AB Komisyonunun 1999 Yılı İlerleme Raporu	
D) Helsinki Zirvesi ve Türkiye'nin Adaylık Statüsünün Tescili.....	351
AB'nin Tutum Değişikliğinin Olası Nedenleri / Lipponen Mektubu ve Türkiye'nin Genişleme Sürecine Katılması	
E) Helsinki Zirvesinin Ardından Türkiye-AB İlişkileri ve Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB).....	355
11 Nisan 2000 Tarihli Ortaklık Konseyi Toplantısı / Katılım Ortaklığı Belgesinin Komisyon Tarafından Açıklanması / Katılım Ortaklığı Belgesinin Niteliği ve İçeriği / Katılım Ortaklığı Belgesinin Onaylanması / AB Komisyonunun 2000 Yılı İlerleme Raporu	
F) Nice Zirvesi ve Türkiye-AB İlişkileri.....	361
G) Ulusal Program.....	362
KUTULAR: Maastricht Antlaşması / Kopenhag Kriterleri / Amsterdam Antlaşması / Nice Antlaşması	
Kafkasya ve Orta Asya'yla İlişkiler MUSTAFA AYDIN.....	366
I) Tarihsel Arkaplan.....	366
SSCB Döneminde Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya'ya Bakışı / Soğuk Savaş Ertesinde Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya'ya Bakışı	
II) Bölgeyle İlişkiler ve Değişen Dış Politika.....	371

A) Gorbacov Dönemi ve Moskova Merkezli Dış Politika, 1989-91	372
Heyetler Gidiyor / Tanınmalar Azerbaycan'la Başlıyor / Yeni Politika Başlıyor.	
B) İlişkilerde Duygusalılık ve Heyecan, 1991-93	380
İlk Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi, İlk Hayal Kırıklığı, 1992.	
C) Hayal Kırıklıkları ve Gerçeklerle Yüzleşme, 1993-95	390
"Türk(iye) Modeli" Sorunu / İkinci Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi, 1994	
Ç) Dağlık (Yukarı) Karabağ Bağlamında Azerbaycan'la İlişkiler	400
D) Büyük Oyundan Bölgesel Rekabete, 1995-2000	406
1) Ermenistan'la İlişkiler	406
Ermenistan'ın Dış Politikasında Diasporanın Etkisi ve Soykırım İddiaları / Kördüğüm ve Çözümü	
2) Gürcistan'la İlişkiler	416
3) İran'la Rekabet	421
4) Rusya Federasyonu'yla Rekabet	422
Çeçen Sorunu / AKKA ve Diğer Askerî Sorunlar	
III) Ekonomik İlişkiler	426
Krediler / Yatırımlar / Ticaret / Hazar Havzası Enerji Kaynakları ve Türkiye	
KUTULAR: Yeni Jeopolitik Bölge, Yeni Terminoloji / Uluslararası Sistem ve Alt Sistemler /	
Türk-Türkik-Türkî / Azerbaycan Halk Cephesi ve Bakü Olayları /	
Sovyet Terminolojisinde Egemenlik ve Bağımsızlık Ayrımı / 1991 Darbe	
Girişimi ve Sonuçları / TİKA'nın Yapılanması ve Görevleri /	
Kafkasya ve Orta Asya'da Özel Öğretim Kurumları /	
Kafkasya ve Orta Asya'da Askerî İşbirliği / Taşkent Antlaşması /	
Ortak Türk Alfabesi / "Büyük Oyun" ve İkinci Büyük Oyun'un Ayırıt	
Edici Özellikleri / Dağlık (Yukarı) Karabağ Sorunu /	
Türkiye'nin Azerbaycan'la Tarihsel Bağları ve Nahçıvan /	
Diaspora Mantalitesi / Millet-i Sadıka'dan ASALA'ya ve Ermeni Tasanlarına /	
Gürcistan'ın Etnik-Politik Sorunları / Kafkasya'da İstikrar Arayışları /	
Erken Petrol / Rusya'nın Çeçenya Müdahaleleri / Hazar'ın Hukuksal Statüsü	
Yunanistan'la İlişkiler MELEK FIRAT	440
I) İlk Yakınlaşma Adımları (1990-93)	442
A) Türkiye ile Diyalog Arayışları	443
B) Azınlık Sorunları	444
1) Batı Trakya'da Yaşanan Gelişmeler	445
Muftülük Sorunu / Sadık Ahmet Olayı / Seçim Yasası Değişikliği	
2) Patrik Vartholomeos'un Patrikhane ve Ruhban Okuluna İlişkin Görüşleri ve Politikası	449
C) Kıbrıs Gelişmeleri	452
Kıbrıs Sorununda Yeni Bir Boyut: Avrupa Birliği / Gali Fikirler Dizisi Görüşmeleri	

II) Yeniden Sertleşme (1993-95).....	458
A) Yunanistan'ın "Ortak Savunma Doktrini"ni Benimsemesi ve İkili İlişkilerde Gerilimin Tırmanma Süreci.....	459
B) AB-Türkiye İlişkilerinin Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs Sorununa Etkisi.....	460
III) Bunalımlardan Dostluğa (1996-2000).....	462
A) Bunalımlar.....	464
1) Ege'de Adacık ve Kayalık Bunalımları.....	464
Kardak (İmia) Bunalımı / Gavdos (Keçi) Adası Bunalımı	
2) Kıbrıs'ta Yaşanan Bunalımlar.....	470
a) Yeşil Hatı Delme Olayları.....	470
b) Loizidu Davası.....	471
c) S-300 Füzeler Bunalımı.....	471
ç) Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları.....	472
Toplumlaraarası Görüşmeler / AB-Kıbrıs-Türkiye İlişkileri	
3) Öcalan Bunalımı.....	476
B) 17 Ağustos 1999 Depreminden Helsinki Zirvesine Yumuşama Süreci.....	478
KUTULAR: Realpolitik / Persona non grata / Heybeliada Ruhban Okulu Sorunu / Kıbrıs'ın AT'ye Tam Üyelik Başvurusuna KKTC'nin İtiraz Nedenleri / Kardak Kayalıklarına İlişkin Türk ve Yunan Tezleri/ Yumuşama Süreci ve Yunan Kamuoyu	

Balkanlarla İlişkiler ILHAN UZGEL.....481

I) Doğu Blokunda Sosyalist Rejimlerin Çöküşü, Balkanlar ve Türkiye.....	481
1990'larda Balkanlarda Genel Görünüm / Balkan Gelişmeleri Karşısında Türkiye	
II) Bulgaristan'da Rejim Değişikliği ve Türk-Bulgar İlişkileri.....	484
A) Rejim Değişikliğinin Bulgaristan İç ve Dış Politikasına Etkileri.....	484
B) Türk-Bulgar İlişkilerinde Gelişmeler.....	486
Askeri İlişkiler / Anlaşmazlık Konuları / Kostov Hükümeti ve İlişkilerde Yakınlaşma	
C) Yeni Bulgar Yönetiminin Türk Azınlığa Yönelik Tutumunda Değişiklik.....	488
III) Yeni Yugoslavya ve Türkiye.....	490
IV) Bosna-Hersek ve Türkiye.....	493
Türkiye'nin Bosna Savaşı Sırasındaki Aktif Diplomasisi / Türkiye'nin Aktif Politikasının Nedenleri ve Sonuçları / Dayton Anlaşması Sonrasında Türkiye'nin Bosna-Hersek'le İlişkileri	

V) Arnavutluk ve Türkiye	502
Siyasal İlişkiler / Askerî İlişkiler / Ekonomik İlişkiler	
VI) Makedonya ve Türkiye	504
Makedonya'daki Türk Azınlık	
VII) Romanya ve Türkiye	507
VIII) Kosova Sorunu ve Türkiye	508
IX) Balkanlarda Ortodoks/Müslüman Bloklaşması İddiaları ve Türk-Yunan Rekabeti	513
X) Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	519
KEİ'nin Kuruluşu / KEİ'nin Türk Dış Politikası Açısından Önemi / KEİ'nin Bir Uluslararası Girişim Olarak Başarısı / Karadeniz Barış Gücü (<i>Blackseafor</i>)	
KUTULAR: Yugoslavya'nın Kuruluşu / Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) / Yugoslavya'nın Dağılması / Bosna-Hersek Savaşı / Dayton Anlaşması / Tarihte Bosna-Hersek ve Halkı / Makedonya Sorunu / Batı-Doğu Otoyol Projesi / Kosova Sorunu / Kosova ve Güneydoğu: Benzerlikler ve Farklılıklar / Yugoslavya'nın Bombalanması ve Uluslararası Hukuk / Türk Dış Politikasında Yeni Osmanlılık / Royaumont Süreci ve Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi / Güneydoğu Avrupa İşbirliği Girişimi - GAIK (Southeast Europe Cooperation Initiative - SECI) / Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü (Multinational Peace Force Southeast Europe - MPFSEE) / KEİ'nin Organları	
İnsan Hakları Konusu GÖKÇEN ALPKAYA	524
Uluslararası Ortam / Türkiye'de Durum	
KUTULAR: 90'larda Azınlık Haklarına İlişkin Düzenlemeler / 11. Protokol ve Yeni AIHM / Terörle Mücadele Kanunu / OHAL Kararnameleri / İşkenceye Karşı BM ve Avrupa Komiteleri / DEP Krizi / Dışişleri Bakanlığı İnsan Hakları Raporu	
Rusya'yla İlişkiler EREL TELLAL	540
I) SSCB'den Rusya Federasyonuna	540
II) Sorunlu Alanlar	543
III) Gelişen İşbirliği	546
KUTULAR: Rusya Federasyonunda Siyasal Gelişmeler / Rusya Federasyonunun Dış Politikası: "Yakın Çevre" ve "Askerî Doktrin" / Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) / Mavi Akım	

Orta Doğu'yla İlişkiler	551
I) Arap Devletleriyle İlişkiler MELEK FIRAT / ÖMER KÜRKÇÜOĞLU.....	551
A) Körfez Savaşı ve Türkiye'nin Arap Devletleriyle İlişkilerine Etkisi.....	551
B) Kürt ve Su Sorunları Çerçevesinde Türkiye-Suriye-Irak İlişkileri (1990-95).....	554
1) 1991-93 Dönemi.....	554
2) 1993-95 Dönemi.....	558
C) Refahiyat Dönemi ve Değişmeyen İlişkiler (1996-97).....	560
Ç) 28 Şubat Süreci ve Öcalan'ın Yakalanışı.....	563
II) Arap Olmayan Devletlerle İlişkiler	568
A) İsrail'le İlişkiler ÇAĞRI ERHAN / ÖMER KÜRKÇÜOĞLU.....	568
1) İlişkilerde Canlanma.....	568
2) Türkiye-İsrail İşbirliği.....	571
a) İşbirliğinin Boyutları.....	571
b) İşbirliğinin Yankıları.....	574
3) Stratejik İşbirliğinde Durgunluk Dönemi.....	576
B) İran'la İlişkiler ATAY AKDEVELİOĞLU / ÖMER KÜRKÇÜOĞLU.....	579
1) Siyasi İlişkiler.....	579
İdeolojik Çatışma / PKK Faktörü / Kafkasya-Orta Asya'da Rekabet ve İşbirliği / Irak'ta Belirsizlik	
2) Ekonomik İlişkiler.....	585
KUTULAR: Orta Doğu Barış Süreci / İran'da Ulema'nın ve Devletin Yapısı / D-8	
Boğazlar Konusu KUDRET ÖZERSAY.....	587
I) 1994 Boğazlar Tüzüğü Öncesi Görüşler ve Gelişmeler.....	587
II) 1994 Boğazlar Tüzüğü'nün Getirdiği Yeni Düzen.....	588
III) 1994 Boğazlar Tüzüğü'ne Tepkiler.....	590
IV) 1994 Boğazlar Tüzüğü Konusunda Tarafların Görüşleri.....	593
V) 6 Kasım 1998 Boğazlar Tüzüğü.....	596